

Piyasa Ekonomisinin Şartları ve Özelleştirme

Şennur Sezgin*

Özet

1980'ler kamu politikalarının Keynesyen yaklaşımdan piyasa ekonomisine dayalı yaklaşımlara doğru kaydığı yıllar olmuştur. Politik rejimlerine veya sosyo-ekonomik gelişmelerine bakmaksızın bir çok ülke, kamu kesimini küçültme ve piyasa ekonomisini güçlendirmeye yönelik tedbirler almışlardır. Bu nedenle özelleştirme yüzyılımızın önemli bir fenomeni olmuştur. Özelleştirme ile varılmak istenen nihai amaç piyasa ekonomisinin mekanizmalarını yerleştirmektir. Bu nedenle bu çalışmada özelleştirme ile piyasa ekonomisinin hangi şartları yerine getirilir? Bu sorunun cevabı aranmıştır. Özelleştirme ile piyasa ekonomisinin önemli şartlarından olan özel mülkiyet, serbest girişim, piyasalarda rekabet ve ekonomik etkinlik sağlanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Özelleştirme, Piyasa ekonomisi, Rekabet, Ekonomik etkinlik.

THE CONDITION OF MARKET ECONOMY AND PRIVATIZATION

Abstract: In the 1980s, public policies switched from Keynesian approach to market economy approach. Without considering politics regime and social-economic development, most of countries applied to cut size of public sector and strengthen market economy. This reason makes privatisation an important phoneme of this century. Primary goal of privatisation is to establish free market economy.

* Yrd. Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Ensdüstri İlişkileri Bölümü
sennurs@pamukkale.edu.tr

Therefore, this study has investigated to what extent market economy conditions are realized after privatisation. With privatization, important aspect of free market conditions is achieved such as private property, entrepreneurship, competitive market and economic efficiency.

Key Words: *Privatization, Market economy, Competition, Economic efficiency.*

1. GİRİŞ

1980'ler kamu politikalarının Keynesyen yaklaşımdan piyasa ekonomisine dayalı yaklaşımlara doğru kaydığı yıllar olmuştur. Politik rejimlerine veya sosyo-ekonomik gelişmelerine bakmaksızın birçok ülke, kamu kesimini küçültme ve piyasa ekonomisini güçlendirmeye yönelik tedbirler almışlardır. 2005 yılında 50 in üzerinde ülke kamu mallarını özel sektöre devretmiş ve bu satışın değeri de milyarlarca dolara ulaşmıştır. Bu nedenle özelleştirme 20. yüzyılın sonlarının en önemli kavramı haline gelmiştir. The Economist (1985) bu kavramı şöyle tanımlamıştır:

“Hükümetler ile vatandaşları arasındaki şimdiye kadar olan en büyük mübadele”

Özelleştirme ile ilgili birçok makale, kitap bulunmasına rağmen direkt özelleştirme ile piyasa ekonomisi arasında ilişki kuran makalelerin sayısı çok fazla değildir. Aslında özelleştirme ile varılmak istenen sonuç, piyasa ekonomisinin mekanizmalarını yerleştirmek olduğu herkes tarafından kabul edilmekle birlikte, bu konunun fazla değinilmemiş olması ilgi çekicidir. Bu nedenle de bu çalışmada özelleştirme ve piyasa ekonomisi ilişkisi vurgulanmak istenmiştir. Özelleştirme ile piyasa mekanizmasının hangi şartları yerine getirilir? Piyasa ekonomisi içinde özelleştirme ne anlama gelir? Bu sorular bu çalışmada cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Bu bölümü takip eden ikinci bölümde, özelleştirme kavramı üzerinde durulup dar ve geniş tanımına yer verilecektir. Üçüncü bölümde ise, gelişmekte olan ülkelerde özelleştirmenin amaçları üç başlık altında ele alınacaktır. Dördüncü bölümde ise, piyasa ekonomisinin temel koşulları belirlenip, bu koşulların özelleştirme ile olan ilişkileri gözden geçirilecektir.

2. ÖZELLEŞTİRME KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI

Literatürde yaygın bir şekilde işlenen bir kavram olmasına rağmen, özelleştirmenin tanımı konusunda bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir.

Çünkü özelleştirme yönetim, işletme ve ekonomi gibi birçok bilim dalının ilgi alanına girmekte (Pirie, 1988), bunun yanında özelleştirmeyi gerçekleştiren ülkelerin kendine özgü koşullarının olması, yürütülen özelleştirme programının kapsamı ve özelleştirme kavramını ele alan kişi veya kuruluşların yaklaşım ve çıkar farklılıklarından (Gülerman, 1994), ve özelleştirmeyi ortaya çıkaran faktör ve amaçların farklılığı özelleştirmenin tanımlanmasını çeşitlendirmiştir. Mesela, gelişmiş ülkelerde özelleştirmeyi ortaya çıkaran faktörler ile gelişmekte olan ülkelerde özelleştirmeyi ortaya çıkaran faktörler birbirinden farklıdır. Bu farklılıkları üç şekilde açıklayabiliriz (Manzetti, 1994). Birincisi, Kamu mallarının özel kesime devredilmesi birçok yoldan olabilmesi nedeniyle, özelleştirme karmaşık bir politikadır. İkincisi, özelleştirme genellikle tek başına uygulanan bir politika değildir. Çoğunlukla, ekonominin yapısal düzenlenmesi, piyasaların deregüle edilmesi gibi reform paketlerinin içinde yer alır. Üçüncü olarak, özelleştirme dünya ülkeleri arasında değişik siyasal şartlar altında benimsenmektedir.

Literatürde özelleştirmenin tanımlanmasıyla ilgili iki tür yaklaşımın varlığı dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi özelleştirmeyi dar anlamda tanımlamaktadır. Buna göre özelleştirme, yalnızca KİT'lerin mülkiyet ve yönetiminin kamu kesimine devredilmesidir. Yani dar anlamda özelleştirme, kamu mülkiyetinin özel mülkiyete dönüştürülmesi olarak algılanabilir (Ertuna, 1993).

Geniş anlamda özelleştirme sadece kamu mal ve hizmetlerinin satışından ibaret değildir. Bir grup stratejiden oluşur ki, bu stratejiler piyasada liberalleşmeyi sağlama, rekabeti yaratma, piyasa mekanizmalarını çalıştırma, kamu kesiminin performansını arttırma gibi çabaları kapsamaktadır. Uygulamada geniş anlamda özelleştirme üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, mülkiyeti kamuda kalmak üzere, bazı mal ve hizmetlerin üretiminin bazı aşamalarını özel kuruluşlara yaptırmak. Örneğin, temizlik işlerinin özel kuruluşlara verilmesi. İkincisi, kamunun ürettiği mal ve hizmetlere yapılan sübvansiyonların kaldırılarak, tüketicilerin mali potansiyeline göre bu hizmetlere katkıda bulunması. Üçüncüsü ise, kamunun tekel niteliğinde ürettiği mal ve hizmetlerin tekel niteliğinin kaldırılarak, özel kesimin faaliyet ve rekabetine açılması ve fiyat kontrollerinden vazgeçilerek fiyatların oluşumunu piyasa şartlarına bırakmak. Yani geniş anlamda özelleştirme, kamunun iktisadi faaliyetlerinin sınırlandırılması olarak tanımlanabilir (Aksoy, 1994).

3. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÖZELLEŞTİRMENİN AMAÇLARI

Özelleştirmeyi ortaya çıkaran nedenler bakımından gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar söz konusudur. Az gelişmiş ülkeler serbest piyasa koşullarına işlerlik sağlamayı hedef almış iken gelişmiş ülkelerde böyle bir amaç olmayabilir. Çünkü onların ekonomileri zaten serbest piyasa koşullarına göre

işlemektedir (Eşkinat ve Gerek, 1993). Gelişmiş ülkelerde özelleştirme ideolojik nedenlerle ortaya çıkar. Özel girişime verilen sözler nedeniyle yapılan ideolojik özelleştirmeler vardır. Tabii bunu yanında pragmatik olarak finansal güçlükleri aşmada kullanılması da söz konusudur. Az gelişmiş ülkelerde özelleştirme nedeni ise, büyük bütçe açığı, yüksek yabancı borç ve Dünya Bankası ve İMF gibi uluslararası kuruluşlara aşırı bağımlılık sayılabilir (Ramamurti, 1992).

Konumuz bakımından önemli olması nedeniyle az gelişmiş ülkelerde özelleştirmenin amaçlarını üç başlık altında kısaca aşağıda inceleyeceğiz.

3.1. İdeolojik ve Siyasi Amaçlar

3.2. Devleti Küçültmek

Devletin rolü, değişik toplumlara göre farklılaşmakta, hatta belli bir toplum içinde zamana bağlı olarak değişmektedir. Yüzyıllar içinde giderek büyüyerek yorgunluğu artmaktadır. Birçok kişi devletin büyüme eğilimini tehlikeli görmektedir (Savaş, 1994). Bu nedenle devlet asli işlevine dönerek, kamunun ekonomi içindeki yeri düzenleme ve denetleme işleviyle sınırlı kalmalıdır. Devletin büyümesi, bir yandan doğrudan girişimcilik ve kamu harcamalarının ulusal gelir içindeki payının artmasına, diğer yandan da genel ekonomiye dolaysız ve dolaylı müdahaleler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu durum, genel ekonomide karar alma mekanizmalarını bozarak, piyasa ekonomisinin rasyonelliğini engellenmiştir (Oyan, 1994)

Özelleştirme, 1970 li yıllarda ortaya çıkan fert, toplum ve devlet ilişkilerinde kişiyi üstün görme akımları tarafından bu amaca ulaşmak için bir araç olarak görülmüştür. Ferdi iradenin üstünlüğü nedeniyle toplumdan ve devletten gelecek her türlü baskının bertaraf edilmesi istenmiştir. Devletin ekonomik ve siyasi hayattaki rolü yeniden belirlenmiş ve devleti güvenlik, adalet gibi klasik fonksiyonlarına döndürme vasıtası olarak da özelleştirme benimsenmiştir. Bu bakış açısıyla özelleştirme siyasal bir boyut kazanmıştır (Alper, 1994). Siyasal olarak, özelleştirmeden liberalizmi yerleştirmenin ve kurumsallaştırmanın son adımı olarak bahsedilmektedir. Dolayısıyla, siyasal liberalizm, "devleti" ekonomiden tasfiye ederek, asli görevlerine döndürmeyi hedeflemektedir (Tes-İş, 1992). Özelleştirmenin devletin ideolojik yapısını değiştireceğini öne sürenlere karşılık, devlet mal ve hizmet sunucusu olarak değil, mal ve hizmetlerin sunulmasını kolaylaştıracak şekilde örgütlenmelidir tezi ileri sürülmektedir. Bir toplumda mal ve hizmetlerin sunulması birçok şekilde olabilir. Devletin mal ve hizmet sunumu bunlardan sadece biridir (Butler).

3.2.1 Demokrasiyi Geliştirmek

Demokrasiyi sağlamak ve yerleştirmek özelleştirme taraftarlarının en güçlü ideolojik gerekçelerinden biridir. Burada ilginç olan çelişki, sosyalist ideolojinin savunucuları demokratikleşme için devletleşmeyi savunurken, kapitalist ideolojinin taraftarları ise demokratikleşme için özelleştirmeyi seçmektedir (Alper, 1994). Bu çelişki demokratikleşme kavramına verilen farklı anlamlardan kaynaklanmaktadır. Kapitalistlere göre, özelleştirme ile mülkiyet el değiştirerek, ekonomik güç sokaktaki insana geçmektedir. Böylece halk kapitalizmi gelişip, güçlenmektedir. Devletin güç alanı daralırken, fertlerin ve firmaların güç alanı genişletilmekte, denk güçlerin siyasi hayattaki mücadelesi demokratikleşmeyi geliştirmektedir (Besley ve Littlechild).

Özelleştirmeyi savunanlar demokrasi ile serbest piyasa düzeni arasında yakın bir ilişki bulunduğundan yola çıkarak, demokraside siyasal özgürlüğün ekonomik özgürlükle bütünleştirilmesini savunmaktadırlar. Demokrasi ve serbest piyasa düzeni, otoritenin yayılması (desantralize edilmesini) ve değişik gruplar arasında dağıtılmasını gerektirmektedir (Muter, 1994). Demokrasi sistem olarak, serbest bir ortamın varlığını öngörürken, piyasada rekabeti engelleyecek veya sınırlandıracak uygulamalar bulunmamalıdır. Bu düşünceden hareketle, hükümetlerin ekonomik faaliyetleri sınırlandırmaması, piyasanın serbest biçimde işlemesine müdahale edilmemesi, demokrasinin gelişip güçlenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

3.2.2. Sendikaların Kamu Üzerindeki Baskılarını Hafifletmek

Sendikalar çalışanların menfaatlerini koruyan meslek kuruluşları ve aynı zamanda sivil toplum kuruluşu olması nedeniyle, baskı gücüne sahiptir. KİT' ler sendikaların güçlü olduğu ve iktidara etkileyen örgütlenmedir. Özelleştirme ile KİT'ler özel sektöre devredilerek, bir taraftan sendikaların gücü zayıflatılırken, diğer yandan KİT'lerin iktidar üzerindeki baskısı azalmaktadır. Sendikaların kamu kesimi üzerindeki baskılarını hafifleterek, işçiler arasındaki ücret dengesizliğinin giderilmeye çalışılması önemlidir. Özellikle kamu kesiminde çalışan işçiler, özel kesimle karşılaştırılmayacak ölçüde yüksek ücret almaktadırlar. Bu ücretler, kamu bütçesine önemli yükler getirmektedir. Ayrıca, Türkiye gibi ülkelerde kamudaki işçi ile memur arasındaki ücret farklılığı çok fazladır. Bu durum çalışma hayatının barışı içinde bir tehdit oluşturmaktadır. Özelleştirme ile birlikte, ücretler serbest piyasa koşullarında sendika ve işveren arasındaki pazarlığa göre belirlenecektir. Böylece şişirilmiş ücretler yerine daha gerçekçi bir ücret sistemi ortaya çıkacaktır (Sönmez, 1994).

3.3. Diğer Amaçlar

3.3.1. Sermayenin Tabana Yayılmasını Sağlamak

Sermayeyi tabana yaymak istemenin birçok amacı olabilir. Hükümetler, mümkün olan en yüksek sayıda yatırımcının hisse senedi sahibi olmasını sağlayarak hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmayı azaltmak, portföy farklılaşmasına olanak sağlamak, sermaye piyasasının arzını artırmak, sermaye piyasasına aktarılacak riski hafifletmek, tekelci güçlerin birkaç elde toplanmasını önlemek, geniş bir kitlenin sanayideki başarıdan pay almasını sağlamak, sermaye piyasasının arzını artırmak, sermaye piyasasına aktarılacak riski hafifletmek, tekelci güçlerin birkaç elde toplanmasını önlemek, geniş bir kitlenin sanayideki başarıdan pay almasını sağlamak, ekonominin etkinliğini artırmak ve sermaye piyasasını güçlendirmek gibi dürtülerin etkisiyle sermayeyi tabana yaymayı amaçlamaktadır (Albayrak, 1994).

3.3.2 Uluslararası Kuruluşların Baskısı

Özelleştirme karşıtlarının çok sık olarak öne sürdükleri bir itiraz gerekçesini, özelleştirmenin uluslararası kuruluşlara verilen bir taviz olarak değerlendirilmesi gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluş ve bankaların özelleştirme için baskıları söz konusudur. Bu tür kuruluşlar borç ve kredi ilişkilerinde özelleştirmeyi ön koşul olarak sunmakta, hatta özelleştirme, ekonomik istikrar programlarının vazgeçilmez bir unsuru kabul edilmektedir. Bu tür kuruluşlardan borç alacak olan gelişmekte olan ülkelerin özelleştirmeyi kabul etmesi şartlardan birini oluşturmaktadır (Aylene, 1987).

3.4. İktisadi ve Mali Amaçlar

3.4.1. Devlete Gelir Sağlamak

1970'lerin sonlarına doğru birçok ülke finansal problemlerle karşı karşıya kaldılar. İkinci Dünya Savaşı sonunda kamu sektörü büyüyerek büyük bir ekonomik güç haline geldi, fakat petrol krizlerinden sonra ekonomik büyüme yavaşladı, buna karşılık kamu harcamaları artmaya devam etti. Sonuç olarak, büyük bir kamu borcu oluştu. Bu şartlar altında devletin sahip olduğu malları satarak, devlete gelir sağlanacak ve borçlar kapatılabilecekti (Ikenbery, 1990). İflasa giden tüccar gibi devletin mallarını elden çıkarması, özelleştirmenin en zayıf iktisadi gerekçesini oluşturmaktadır ve en çok tepki alan gerekçedir. Bunu yanında özelleştirme yoluyla gelir elde etmek bir defaya mahsustur ve mal satıldıktan sonra bir daha ondan gelir elde edilemez. Gelir etkisi sadece devlet malının satış değerine eşittir. Fakat özelleştirilen KİT ler kar eden kuruluşlar ise, devlet gelecekteki gelirini de kaybetmiş olmaktadır (Grimstone, 1995; Veljanovski, 1987).

Yapılan bazı ampirik çalışmalar göstermiştir ki, özelleştirme devlete gelir sağlamak için her zaman kullanılabilir doğru bir yol değildir. Latin Amerika üzerinde yapılan çalışmalarda, özelleştirmeden elde edilen gelirin nadiren büyük

olduğu, genellikle küçük gelirler elde edildiği (net kazanç olarak) ve bütçe açıklarını kontrol altına almanın da zaman alabileceği işaret edilmiştir. Yani özelleştirmeden devletin elde ettiği gelir çok az, çok geç olduğu için finansal problemleri çözmede yardımcı olamamaktadır (Pinheiro ve Schneider, 1995).

3.4.2. K.İ.T lerin Borç Yükünden Kurtulmak ve Yabancı Sermayeyi Çekmek

KİT'lerin borç yükünden kurtulma amacı KİT'lerin zarar ettiği ve bu yüzden ortaya çıkan açıkların bütçeden yapılan transferlerle kapatıldığı durumda geçerlidir. KİT açıklarının transferlerle kapatılması hükümetlerin enflasyon ve ekonomik istikrarı sağlamak için verdikleri çabaları boşa çıkarmaktadır. KİT leri rasyonel çalışan ekonomik kurumlar haline getirmek için yapılacak reformlar çok uzun süreli olduğundan ve birçok denemenin başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle, bu kuruluşları özelleştirmek en kolay yol olarak görülmektedir. Ayrıca özelleştirme ile birlikte yabancı sermayenin de o ülkeye gelmesi söz konusu olabilir. Yabancı sermayenin katkısıyla yeni ve modern teknolojileri transfer etmek ve böylece KİT'lerin verimliliğini arttırmak da mümkündür (Aktan, 1993)

3.4.3. Kaynak Kullanımında Etkinlik Sağlamak ve Verimliliği Arttırmak

Etkinlik özelleştirme ile özdeşleşmiş bir amaçtır. Bu nedenle bölüm 4.2.3 'de etkinlik ve özelleştirme konusuna daha ayrıntılı olarak değinilmiştir. Özelleştirme ile her şeyden önce KİT lerin sahip olduğu monopol özelliği ve ayrıcalıklar ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bu amaç daha çok girişimin yöneticisi ile ilgilidir. Çünkü özelleştirme, rekabetin artırılması ve yönetimin reform edilmesi üzerine odaklanmaktadır. Etkinliğin amacı, verimliliğin artırılarak, kalitenin artması ve maliyetlerin düşürülmesidir (Ikenbery, 1990). Özelleştirmeyi ortaya çıkaran gerekçe, kıt kaynakların etkin kullanımınıdır. Buna göre, özel sektör mal ve hizmet üretiminde iktisadi kaynakları kamu teşebbüslerine göre daha etkin kullandığı varsayımına dayanmaktadır. Özelleştirmeden sonra birçok firmanın performanslarında artış gözlenmiştir. Dünya Bankasının önemli bir çalışması olan Galal ve diğerleri (1994) yaptığı çalışmada 9 az gelişmiş ülkeden 8 'de özelleştirilen firmaların performansında artış tespit etmiştir.

3.4.4. Serbest Piyasa Mekanizmasına İşlerlik Sağlamak ve Güçlendirmek

Özelleştirmenin temel amaçlarından biri, serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek ve ona işlerlik kazandırmaktır. Özelleştirme ile serbest piyasa ekonomisinin en önemli unsuru olan rekabetin işlerlik kazanacağı, kaynak kullanımında ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanacağı ve sonuç olarak

ekonomide verimliliğin artacağı varsayılmaktadır (Aktan, 1993). Serbest piyasa ekonomisini "hür teşebbüs ve özel mülkiyetin hakim olduğu, iktisadi birimlerin kararlarını fiyat mekanizmasına dayanarak aldıkları ve tam rekabet şartlarının geçerli olduğu piyasa şekli" olarak tanımlayabiliriz (Kılıçbay, 1992). Devletin ekonomik hayata müdahalesi arttıkça piyasa ekonomisinden sapmalarda artacaktır. Çünkü kararlar fiyat mekanizması dışındaki başka göstergelerle verilecektir. Bu da temel iktisadi problemlerin çözümünü güçleştirecektir. Piyasa mekanizmasının kuralları dışında çalışan KİT'ler, genellikle tekel durumunda olmaları, uyguladıkları fiyat, yatırım ve benzeri politikalarla piyasa mekanizmasının optimal işleyişini engellemektedir. Karlılık ve verimlilik esaslarına göre çalışmayan KİT'ler bütçe açıklarının en büyük sorumlusu olmaktadır. Bu açıkların mali piyasalardan karşılanması da kaynak dağılımını bozucu etkilere sahiptir. Bunun yanında düşük verimlilikle çalışan KİT'ler mal ve işgücü piyasalarında fiyat ve ücret oluşumlarını etkileyerek özel sektörün gelişimini engellemekte, özel firmaların yurtiçi ve yurtdışı rekabet gücü büyük ölçüde zarar görmektedir (Ocakverdi, 2004). Aslında özelleştirmenin ortaya çıktığı batı toplumlarında piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir sistem vardır. Fakat uygulanan Keynesyen politikalar nedeniyle, devletin faaliyet alanı genişlemiş ve piyasa mekanizmasından uzaklaşmıştır. Bu nedenle özelleştirme piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmak amacıyla devletin elindeki ve kontrolündeki faaliyet alanlarının özel sektöre devredilmesi amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Buradaki özelleştirme dar anlamıyla sadece mülkiyet devrini kapsamaktan ziyade, devletin kontrolünü azaltan ve ortadan kaldıran geniş anlamdaki özelleştirmedir (Alper, 1994).

4. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÖZELLEŞTİRME VE PİYASA EKONOMİSİNİN TEMEL KOŞULLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

4.1. Piyasa Ekonomisinin Temel Koşulları

Piyasa ekonomisini, kaynakların tahsisi ve üretimi ile ilgili kararların üretici, tüketici, çalışan ve üretim faktörleri sahipleri arasında fiyatlara bağlı olarak gönüllü yapılan değiş-tokuş olarak tanımlayabiliriz (Pearce, 1986). Burada piyasa ekonomisi bir ekonomik sistem olarak tanımlanmakta ve belli koşullara dayanmaktadır. Bu koşulların başında, özel mülkiyet, girişimci, sözleşme yapma serbestisi ve işlevsel piyasalar gelmektedir.

4.1.1 Özel Mülkiyet Hakkı

Çok genel olarak, mülkiyet hakkı mülke sahip olmak, satmak veya yeni mülkler edinmek, bunun yanında mülkün kullanımına, kullanımından elde edilen kazançlardan serbestçe yararlanma haklarını kapsamaktadır (Bastırmacı, 1998).

Piyasanın oluşması için gönüllü mübadelenin olması gereklidir. Gönüllü mübadelenin olması içinde mallar üzerinde özel mülkiyetin varlığı ve bunların el değiştirmesine hukuk sisteminin izin vermesi gerekir. Ayrıca, bunun yanında, özel mülkiyetin devletçe korunması ve dağılımının hakkaniyete uygun olması gereklidir (Özel, 2009; Akalın, 2002).

Mülkiyet hakları ile iktisadi sistemin özelliği arasında yakın bir ilişki vardır. Hem liberalizm/kapitalizmde, hem de piyasa sosyalizmde; piyasa var olmakla birlikte, farklılık mülkiyet haklarının varlığı ve devletçe korunup, korunmaması hususunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca özel mülkiyet hakkının olması piyasa müşevviklerini (market incentives) oluşturarak, çalışma, risk alma, tasarruf etme gibi eylemleri ayakta tutar. Ayrıca mülkiyetin devredilebilmesi nedeniyle girişimciler karlarını daha fazla arttırma yoluna giderler (Akalın, 2002). Bütün bu nedenlerden dolayı, bir ülkede özel mülkiyeti koruyan yasalar ve uygulamaları piyasa ekonomisi için önemlidir. Yasalar bireylerin iktisadi faaliyet sonucunda elde ettikleri gelirleri güvence altına alırlar. Bu yolla bireyler iktisadi faaliyet için özendirilmiş olurlar. Yine, özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli olan sermaye birikiminin arttırılması, mülkiyet güvencesine ve servetin korunmasına bağlıdır (Han, 2002).

4.1.2 Tam Rekabetçi İşlevsel Fiyat Sistemi (İşlevsel Piyasalar)

Mal ve faktör piyasalarının işlevsel olması kaynakların optimal dağılımını sağlayarak, ekonomide verimliliğin artmasına neden olur. Fakat mal ve faktör piyasalarının işlevsel olabilmesi için her şeyden önce piyasaya giriş-çıkışların serbest olmasına, fiyatların serbestçe oluşmasına ve etkin bir rekabetin varlığına bağlıdır (Han, 2002). Bir piyasada rekabetin olabilmesi için ilk kural, piyasaya giriş ve çıkışların devletçe engellenmemesi, İkincisi kural ise, sözleşme hürriyetinin varlığı yani gönüllü mübadelelere rıza gösterilmesi gerekir. Rekabetin varlığı, mülkiyet haklarının devredilebilir olması ve katı bütçe sınırı, piyasa ekonomisine disiplin sağlayan unsurlardır. Bunların yanında piyasalara işlevsellik sağlayan fiyat mekanizmasıdır. Fiyatlar, kapitalist piyasa ekonomisinde insanların üretim ve tüketim kararlarında düzenleyici rol oynayarak, onlara bedava sinyaller verirler. Rekabetin varlığı da, maliyetleri devamlı surette denetleyerek, üretimin minimum maliyetle yani etkin olarak yapılmasını sağlar (Zarakol, 1978). Fiyatların, bedava bilgi aktarma, kaynakları tahsis etme ve gelir dağılımını oluşturma gibi üç temel işlevi söz konusudur.

Fiyat mekanizması piyasa ekonomisine özgüdür. Yani, tüketici, fiyatını ödediği sürece istediği malı bulabilmektedir. Piyasa ve Planlı ekonomi sistemleri arasındaki fark, piyasa ekonomisinde tüketicinin önemli, diğerinde ise, planlamacının önemli olması yanında, yöntemlerinin de farklı olmasıdır. Piyasada fiyatlar rekabet

altında oluşur. Bu nedenle de kâr edebilmek için maliyetlerin minimum olması hedefdir. Planlamada ise, fiyatlarının etkinliği sağlayacak bir kurum olmadığından, israf kaçınılmaz olarak ortaya çıkar (Dinler, 2007).

4.1.3 Sözleşme ve Girişim Özgürlüğünün Olması

Piyasa ekonomisi düzeninde insanlar serbestçe alışveriş yapabilirler, bu alışverişin hukuki şeklide sözleşmelerdir. Sözleşme özgürlüğü sadece girişimciler, mal sahipleri, sermayedarlar veya tüketiciler için değil, aynı zamanda işçiler ve diğer sosyal gruplar için de söz konusu olmalıdır. Dileyen herkes, ahlaka ve kamu düzenine aykırı olmamak kaydıyla herhangi bir kişiyle; çıkarları doğrultusunda, kendi mülkünü ve işgücünün ürünlerini alıp satmak veya kiralamak için sözleşme yapmakta serbest olmalıdır. Sözleşme yapma serbestisi özel mülkiyetin ve iktisadi hürriyetin bir sonucudur. Bu düzen içinde yapılmış olan sözleşmeler hukuk düzeni tarafından korunur (Akalin, 2002).

4.1.4 Girişimcinin Varlığı

Özel mülkiyet, bünyesinde barındırdığı piyasa müşevvikleri sayesinde piyasaya ve piyasa ekonomisi de girişimciye hayat verir. Böylece özel mülkiyet olmadan, piyasa ekonomisi; piyasa ekonomisi olmadan da, girişimci olmaz (Akalin, 2002). Piyasa ekonomisinde ekonomik gelişme büyük ölçüde özel girişimcilerin yeteneklerine bağlıdır. Girişimcilerin çabalarıyla ekonominin gelişmesi sağlanır. Gelişmekte olan bir ekonomide girişimcinin ekonomiye yapacağı birçok katkılar vardır. Mesela, sermaye birikimi sağlama, doğal kaynakların daha verimli şekilde değerlendirilmesi, piyasaların daha fazla genişletilmesi gibi katkıları sayabiliriz (Akalin, 2002).

4.2 Özelleştirme ve Piyasa Ekonomisi Arasındaki İlişki

4.2.1 Özelleştirme Piyasa Ekonomisine Geçiş Aracıdır.

Özelleştirme, devletçilikten veya sosyalizmden, piyasa ekonomisine geçiş aracı olarak kullanılmaktadır. Sosyalizme geçişte özel mülkiyet kamulaştırılırken, devletçilikten piyasa ekonomisine geçişteki ilk aşama ise özelleştirmedir. Mülkiyet rejimi ekonomik sistemin temel belirleyicilerinden biridir. Bu açıdan bakıldığında özelleştirme iktisadi örgütlenmeye ilişkin, temel bir tercihtir ve kar eden KİT'lerin özelleştirilmesi bu açıdan doğrudur. Yani bir ülkede iktisadi örgütlenme şekli değiştirilmek istenirse KİT'lerin toptan özelleştirilmesi, tutarlı olan yaklaşımdır. Ayrıca siyasal iktidarın ekonomik iktidardan ayrılması içinde gereklidir (Akalin, 2002).

4.2.2 Özelleştirme ve Rekabet

Rekabet, yenilikler yoluyla etkinlik ve verimliliği arttırmaktadır. Böylece tüketicinin faydalarını maksimize eden ve tekelciliği sınırlayan bir mekanizmadır. Özü, piyasaya girişte serbestlik ve rekabettir. Amaç kusursuz bir rekabet değildir, daha ziyade rekabeti başlatmanın ve arttırmanın uygun yollarını bulmaktır. Daha önce devletleştirilmiş birçok sanayi için konulan piyasaya girişteki yapay sınırlamalar kaldırılarak, tekelleşme önlenmelidir. Devlet kontrolündeki kaynaklar (örnek; radyo yayınları, madencilik hakları vb.), piyasaya yeni girenlere eşit şekilde sağlanmalı, ve devlet firmalarına öncelik tanınmamalıdır (Besley ve Littlechild).

Rekabet politikalarının amacı rekabetçi bir piyasa yapısına ulaşmaktır. Bunu sağlamak için rekabetin olduğu piyasaları korumayı, rekabetin olmadığı piyasalarda da rekabet koşullarını yaratmayı hedefler. Ancak rekabetçi piyasaların oluşumu kendiliğinden olmamaktadır. Hükümetlerin etkin çalışmayan piyasalara çeşitli nedenlerle müdahale ettiklerini görmekteyiz. Bu nedenlerin başında güvenlik gelmektedir. Ve bu müdahalelerin hepsi kamu çıkarını gözetme, toplum refahını arttırmayı amaçlar.

Rekabet ve rekabet politikaları ile ilgili tartışmaların odağında yer alan temel kavramlardan biri, "doğal tekeller"dir. Doğal tekeller, ölçek ekonomisinin ortaya çıkardığı tekellerdir. Buna örnek olarak, elektrik, gaz verilebilir. Bu durumla nasıl baş edilebilir? Hükümetin yol gösterici olma dışında devletleştirmeye ilgili hiçbir girişiminin olmaması gerekir. Rekabetin özendirilmesinin yanında düzenleme ile ilgili diğer alternatiflerin yapılması önemlidir (Beesley ve Littlechild).

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler sayesinde bazı tekellerin doğal tekel özelliği ortadan kalkarken, liberal yaklaşımlar sayesinde bu piyasalara yeni firmaların girmesi mümkün olmuştur. Özellikle telekomünikasyon alanında bunu görebiliriz. Özellikle uluslararası ticaretin artmasıyla piyasalar, daha liberal hale gelmiş ve uluslararası entegrasyonlarla birlikte rekabet körüklenmiştir. İşte bütün bu gelişmeler, bütün dünyada deregülasyon, özelleştirme ve re-regülasyona yol açmıştır. Amaç etkin çalışan piyasalar yoluyla toplumsal refahı arttırmak (Ege, 2000).

4.2.3 Özelleştirme ve Ekonomik Etkinlik

Özelleştirme ile ifade edilen pek çok şey olmasına rağmen, bu terimin kullanılmasında ortak olan şey etkinliğin maksimum olarak sağlanmasıdır (Bailey, 1987). Özelleştirmeye ilişkin olumlu yaklaşımların temelinde etkinlik yatmaktadır. Kamu mülkiyetindeki malların özel sektöre devredilmesindeki en önemli gerekçe, özel sektörün kaynak kullanımında kamuya göre daha etkin olduğu iddiasıdır. Son zamanlara literatürde gelişen mülkiyet hakları, işlem maliyetleri, sözleşme teorisi ve

kamu seçimleri teorileri de özel kesimin kamu kesiminden daha etkin olduklarını vurgulamaktadırlar. Fakat ekonomik teori performans artışı için mülkiyet ilişkisinin tek başına yeterli olmadığını bunun yanında sermaye ve mal piyasasının yapısının da önemli rol oynadığını belirtmiştir. Aşağıda şekil 1 de mülkiyet ve piyasa yapısı ilişkisi gösterilmiştir (Harley ve Ott,1991).

Şekil 1 Mülkiyet ve Piyasa Yapısı

		PİYASA	
		Tekel	Rekabet
MÜLKİYET	Kamu Mülkiyeti	A	B
	Özel Mülkiyet	C	D

Kaynak, Hartley ve Ott, 1991.

A kamu kesimindeki monopol durumunu temsil eder, burada mal piyasasında rekabet olmadığı gibi yöneticileri rekabete yöneltecek piyasa müşevvikleri de yoktur. Tam zıt uçta bulunan D ise özel rekabetçi firmaya eşittir. Ekonomik etkinliği sağlamak için gerekli dürtüler hem sermaye piyasasından, hem de mal piyasasından gelmektedir. B ve C ise A ve D arasında yer alan orta bir düzeyi göstermektedir. Sermaye ve mal piyasasının güdelemelerinin bazı sınırlamaları söz konusudur. B ve C firmalarının performansları A den yüksek, fakat D den düşüktür. Özelleştirme yoluyla maksimum etkinlik ancak A noktasında D noktasına hareket edildiğinde elde edilir. Çünkü monopol durumundaki kamu firması rekabetle tanışmaktadır. A dan C ye veya B den D ye geçildiğinde elde edilecek kazanç az olacaktır.

Ekonomik teori ve ampirik çalışmalar piyasa yapısının etkinlik üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermesine karşılık, mülkiyet konusuna pek açıklık getirmemiştir. İster kamu, ister özel kesim olsun rekabet ortamında ikisi de iyi performans göstermektedir. Fakat mülkiyetin firma performansı üzerindeki etkisini tam olarak ortaya konamamıştır (Shirley ve Walsh, 2000). Özelleştirme karşıtları kamu kesimi ile özel kesim arasında etkinlik açısından yapılacak karşılaştırmaların ve bunun sonucunda özel sektörün daha etkin olduğunu ispat etmenin doğru olmadığını vurgulamaktadırlar. Çünkü kamu kesiminin fayda fonksiyonu özel ve sosyal faydayı kapsarken, özel kesimin fayda fonksiyonunda sadece özel fayda vardır (Alper, 1994). Yani kamu ile özel kesim arasında iki büyük farklılık söz konusudur. Birinci farklılık, amaçlardaki farklılıktır. Özel işletmelerin amacı kar iken, kamu işletmelerinin amacı hükümetin çıkarlarını takip etmektir. İkinci farklılık ise sınırlamalardaki

farklılıklardır. Bu amaçlara ulaşmak için kamu ve özel işletmeler farklı sınırlamalarla karşı karşıya kalabilirler (Tandon ve Vogelsang, 1994). Bir firmanın kamudan özel kesime devredilmesiyle (yada tersi durumda) karar verme mekanizması ve firma karından yararlanacaklar arasındaki ilişkiler değişir. Bu değişiklikler de yöneticilerin davranışları ile firma performansını etkiler. Ekonomik teoriye göre, özel firmalarda karar vericilerin amacı kar maximizasyonudur. Bu firmalardaki yöneticiler üzerindeki sınırlamalar ise, hissedarların denetimi, iflas etme ve başkalarının firmayı ele geçirmesi ihtimalidir (Vickers ve Yarrow, 1991).

Kamu firmaların da ise, durum daha farklıdır. Kamu firmaları özel firmalardan üç şekilde ayrılmaktadır. (a) kar maximizasyonu kamu firmalarının temel amacı değildir. (b) firmaların payları sermaye piyasasında pazarlanmadığından bu piyasanın kontrolü söz konusu değildir. Yani başkalarının firmayı ele geçirmesi olayı yoktur.(c) İflas etme gibi finansal performansla ilgili sınırlamalar yoktur. Kamu firmalarının amaçları oldukça geniştir. Örneğin, toplumun refahını sağlamak. Bu firmaları incelediğimizde iki grubun varlığını görmekteyiz. Birincisi seçimle işbaşına gelen siyasiler, diğeri ise, atanmış memurlardır. Burada birden fazla çıkar ilişkisi söz konusudur. Birinci ilişki, halk ile siyasiler arasındaki ilişkidir. Politikacılar buldukları yerleri genelde güvende hissetmezler ve gelecek seçimlerde tekrar başarılı olmak isterler. Bunun içinde sıklıkla kamu firmalarının yönetimine müdahalede bulunurlar. Buda yönetici ve siyasilerin görevleri konusunda karışıklıklara yol açarak, KİT lerin kontrolünde etkinsizliğe yol açar. İkinci ilişki ise, kamu yöneticileri ile politikacılar arasındadır. Kamu yöneticilerinin amaçları bütçelerini ve kadrolarını maximize etmektir Ve yöneticiler siyasiler tarafından denetlenmektedir. Ve siyasilerin, kamu yöneticilerinin yaptıkları işler hakkında pek fazla bilgileri de yoktur. Bu nedenle de etkinliğin artırılması ile ilgili fazla katkıda bulunamazlar. Yani sonuç olarak kamu firmaları etkin denetlenememekte, siyasal amaçlar sosyal amaçları geri plana itmekte, politikacılar sık, sık yöneticilerin kararlarına müdahalede bulunmaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı kamu firmalarının etkin çalışmadığı görülmektedir (Adaman, 1993). Fakat sadece kamu yöneticilerinin başarısızlığına dayanarak yapılan özelleştirmeler zayıf bir gerekçe ile yapılmış olur.

4.1.5 Piyasa Ekonomisi ve Demokrasi

Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi birlikte varolan bir arada yaşanan biri siyasi, diğeri ekonomik iki rejimdir. Demokrasi olmazsa serbest piyasa modeli olmaz, serbest piyasa ise demokrasiyi güçlendirir (Kılıçbay, 1993). Fakat demokrasinin varlığı kuvvetler ayrımına ihtiyaç gösterdiğinden ekonomik ve siyasi iktidarın ayrılığı da önemlidir. Eğer bir ülkede ekonomik ve siyasal iktidarlar tek elde toplanırsa, o ülkede karışıklık kaçınılmazdır. Ayrıca piyasa ekonomisinin işlerliği için

demokrasinin varlığı kaçınılmazdır (Akalın, 2002).

Piyasa ekonomisi de demokraside yıllar boyunca ortaya çıkan gelişmeler sonucunda yerini bulmuş ve her ikisi de benzeri süreçlerden geçerek günümüzdeki kimliklerini edinmişlerdir. Bütün bu gelişmelere rağmen, demokrasi ve piyasa ekonomisinin birbirine zıt yönleri de bulunmaktadır. Piyasa ekonomisi, doğal kaynakların, emeğin ve sermayenin en verimli şekilde kullanılmasını hedeflemektedir. Bu yönü ile serbest piyasa ekonomisi mekanik bir özelliğe sahiptir. Diğer taraftan, demokrasi ise, eşitliğe, insani değerlere ağırlık verir. Bu özelliklerinden dolayı bu iki rejimi uzlaştırmak zordur. Bu farklı değer sistemlerinin uzlaştırılması gerekir. Günümüzde bu uzlaştırma, her iki düzenin hukuka dayalı, katılımcı ve hakça bölüşümü sağlayan çağdaş bir yaklaşımla çözülmektedir (Han, 2002).

4.1.6 Piyasa Mekanizmasının Aksaklıkları ve Özelleştirme

Burada piyasa mekanizmasının aksaklıkları özelleştirmenin sınırlarını belirlemektedir. Bu nedenle piyasa mekanizmasının aksaklıklarının neler olduğunun belirlenerek, özelleştirmenin kısıtlarının neler olduğunun saptanmasında fayda vardır.

Piyasa mekanizmasının aksaklığından kast edilen, piyasanın pareto optimal ya da 'birinci en iyi' kaynak tahsisini başaramaması yani israfa yol açmasıdır. Pareto optimalini ise; herhangi bir kaynak tahsisinde bir kişinin refahı, ancak bir başka kişinin refahı azaltılarak artırılabilirse, bu duruma 'Pareto optimal'i denir (Varian, 1992). Pareto optimalinin, İktisattaki diğer adı ise 'birinci en iyi durumdur'. Yani piyasa mekanizmasındaki aksaklıkların varlığı, kaynak tahsisinin optimal olmadığını, 'ikinci en iyi bulunduğunu' veya kısacası israfın mevcudiyetini dile getirir. Piyasada ortaya çıkacak aksaklıkları şöyle sıralayabiliriz (Wolf, 1998; Alper, 1994). Piyasa aksaklıklarının başında eksik rekabet piyasaları gelmektedir. Bunun dışında kamu malları ve dışsallıklar, doğal tekeller, ortak mülkiyet konusu olan kaynakların varlığı, bilgi edinmenin maliyetinin yüksek olması ve asimetrikliği, gelir dağılımı eşitsizliklerinin ve yoksulluğun yok edilememesi, makul bir büyüme hızına ulaşamaması, makro işsizlik ve enflasyon yani dengesizlikler/konjonktür hareketleri, ekonominin faktör donanımındaki çarpıklık ve faktör piyasasının çalıştırılmaması, az gelişmiş ülkelerde mali piyasaların varolmayışı, kamu kesiminde mali disiplinin sağlanması (Akalın, 2002; Çakal, 1996) gibi nedenlerle piyasa mekanizmasının işleyişinde aksaklıklar oluşmaktadır. Bu aksaklıklar özelleştirmenin de sınırlarını bir ölçüde belirleyen faktörlerdir.

5. SONUÇ

Özelleştirme, son 20-30 yıl içinde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan

ülkelerin kamu politikalarında önemli bir yere sahip olmuştur. Özelleştirme ile hedeflenen amaçlar: Devleti küçültmek, demokrasiyi geliştirmek, sendikaların kamu kesimi üzerindeki baskılarını hafifletmek, sermayenin tabana yayılmasını sağlamak, uluslararası kuruluşların baskısı, devlete gelir sağlamak, K.İ.T'lerin borç yükünden kurtulmak, yabancı sermayeyi çekmek, kaynak kullanımında etkinlik sağlamak, verimliliği arttırmak ve serbest piyasa ekonomisine işlerlik sağlamaktır. Bu çalışmada özelleştirmenin bu hedefleri içinde en önemli olanının serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmak olduğu vurgulanmıştır. Bu amaçla bu çalışmada piyasa ekonomisinin temel koşulları incelenerek, özelleştirme yoluyla bu temel koşullardan hangilerinin sağlandığı tespit edilmiştir. Her şeyden önce özelleştirme kendi başına bir amaç, bir hedef değil piyasa ekonomisine geçiş aracı olarak görülmelidir. Yani, özelleştirme piyasa ekonomisini yerleştirmeye yönelik bir araçtır. Piyasa ekonomisinin temel koşullarından birisi de özel mülkiyet rejiminin varlığıdır. Özellikle geçiş ekonomilerindeki ülkeler için özelleştirme, özel mülkiyeti sağlamada temel araç olmuştur. Bunun yanında özelleştirme piyasalara rekabeti getiren ve dolayısıyla etkinliği sağlayan bir araçtır. Özelleştirme ile piyasa ekonomisine dahil olan yapıların rekabetçi bir ortamda faaliyet göstermeleri gerekir aksi halde özelleştirmeden beklenen etkinliği artırma koşulu gerçekleşemez. Bunun içinde devletin rekabeti sağlayıcı bazı düzenlemelere gitmesi şarttır. Özellikle doğal tekellerin özelleştirmesinde düzenleyici kurumlar, fiyatların belirlenmesinde ve etkinliğin sağlanmasında önemli rol oynamalıdır. Doğal tekeller dışındaki özelleştirmeler piyasa koşullarında rekabete bırakılmakla beraber rekabetin oluşması için yasal düzenlemelerin yapılması gereklidir. Mesela; çimento sektöründe yapılan özelleştirmede belli mesafeler içinde birden fazla çimento fabrikasının aynı firma tarafından satın alınmasına izin verilmemesi gibi.

Bunların yanında piyasa ekonomisinin tam olarak işleyebilmesi için demokrasinin varlığı gereklidir. Çünkü demokratik ülkelerde özel mülkiyet korunduğu gibi, girişimcide piyasa mekanizmasının işleyişini sağlamaktadır. Ayrıca piyasa ekonomisinin aksaklıkları özelleştirmenin kısıtlarını belirlemektedir. Eğer özelleştirmenin nihai hedefi piyasa mekanizmalarının yerleştirilmesini sağlamak ise, bunu gerçekleştirmek için piyasa aksaklıklarının neler olduğunun çok iyi tespit edilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

ADAMAN, Fikret (1993), "The Effects of Ownership Structure on Efficiency," Bogaziçi Journal, sayı 7, s.7-15..

AKALIN, Güneri (2002), Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş ve Ekonomik Kriz, TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) Yayın No:215, Şubat.

AKALIN, Güneri (2003), Piyasa Ekonomisinin Neresindeyiz? TİSK(Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) Yayını, Eylül.

AKTAN, C.Can (1993), Kamu Ekonomisinden piyasa ekonomisine: Özelleştirmeye, Takav matbaası, Ankara.

ALBAYRAK, Cemil (1994), "Özelleştirme ve Sermayeyi Tabana Yayma Amacı", Editör: Aykut Polatoğlu, Özelleştirme Tartışmaları, Bağlam Yayınları, Ankara.

ALPER, Yusuf (1994), İktisadi Amaçları ve Sosyal Sonuçlarıyla Özelleştirme, Sağlık-iş Yayınları, Ankara.

AKSOY, Şinasi (1994), " Türkiye'de Özelleştirme", Editör: Aykut Polatoğlu, Özelleştirme Tartışmaları, Bağlam yayınları, Ankara, s: 108-109.

AYLEN, Jonathon (1987), "Privatisation in Developing Countries", Lloyds Bank Review, Vol.163.

BAİLEY, Robert (1987), "Özelleştirme Kavramının Doğru ve Yanlış Kullanımları", Çeviren: Aytaç Eker, www.canaktan.org (06.12.2009).

BASTIRMACI, Atilla (1998) "Doğu Avrupa Ülkelerinde Özelleştirme Süreci", www.foreigntrade.gov.tr/ead./DTDERGİ/1ekim1998.(01.03.2006)

BEESLEY, Michael ve Stephen Littlechild (1992), " Özelleştirme : İlkeleri, Sorunları ve Öncelikleri" çev. Nezihe Sönmez, www.canaktan.org (12.12.2007)

BUTLER, Stuart, "Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi" Çev. Ç.Can Aktan, www.canaktan.org (12.12.2007)

ÇAKAL, Recep (1996), Doğal Tekellerde Özelleştirme ve regülasyon, DPT, İSKGM.

DİNLER, Zeynel (2007), İktisada Giriş, Onüçüncü Basım, Ekin Kitabevi, Bursa

The Economist, 21 Aralık 1985

EGE, Yavuz (2000), "Dünyadaki Uygulamalar Işığında Rekabet Politikası ve Özelleştirme,"

Hazine Dergisi, Ocak, s. 67-75.

ERTUNA, Özer (1993), "Özelleştirmenin Amacı ve Uygulama Usulleri", Özelleştirme, İktisadi Araştırma Vakfı, İstanbul.

EŞKİNAT, Rana ve Sevgi Gerek, "Türkiye'de Özelleştirme", Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İİBF fakültesi Dergisi, Vol.XI, S.1-2

GALAL, J., P.Tandon ve Vogelsang (1994), Welfare Consequences of Selling Public Enterprises, Washington D.C.: Country Economics Department, World Bank.

GRİMSTONE, Garry (1995), "Financial Process of Privatisation", Editör: Ramanadham, Privatisation in the UK, Roudledge: London ve New york.

GÜLERMAN, Adnan (1994), "Özelleştirmenin İstihdam Üzerine Etkileri" Manisa: Özelleştirme Sempozyumu, 28/29 Nisan.

HAN, Ergül, "Piyasa Ekonomisi (1)", Asomedy, Mayıs 2002, www.aso.org.tr (27.02.2005)

HAN, Ergül, "piyasa Ekonomisi(II)" Asomedy, Haziran 2002, www.aso.org.tr (27.02.2005)

HARTLEY, Keith ve Attiat F.Ott (1991), Privatisation and Economic Efficiency, Edward Elgar Publishing Ltd Londra.

IKENBERY, John , "The International Spread of Privatisation Policies" Editörler: .E.N.Suleiman ve J.Waterbury, The Political Economy of Public Sector Reform and Privatisation, Westview Publication, Oxford:

KILIÇBAY, Ahmet (1992), Türk Ekonomisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No:263, Dördüncü Baskı, Ankara.

KILIÇBAY, Ahmet, Değişen Dünyada Türk Ekonomisi, Cem Yayınevi, İstanbul.

OCAKVERDİ, Eren (2004), Türkiye'de Özelleştirme Süreci, Görüş, Ekim, s.60.

MANZETTİ, Lurgi (1994), "The Politics of Privatisation and Deregulation in Latin America", The Quarterly Review of Economic and Finance, Vol. 34, s.43-76.

MUTER, Naci (1994), "Yerel Yönetim Hizmetleri ve Özelleştirme", Özelleştirme Sempozyumu, Manisa: 28/29 Nisan.

OYAN, Oğuz (1994), "Özelleştirme Söylemi ve Gerçekler", Editör: Aykut Polatoğlu, Özelleştirme Tartışmaları, Bağlam Yayınları, Ankara.

ÖZEL, Hüseyin (2009), Piyasa Ütopyası, Bilgesu Yayınları, Ankara.

PİNHEIRO, Armando ve Ben Schneider (1995), "The Fiscal Impact of Privatisation in Latin America", *Journal of Development Studies*, Vol.31, No.5, s:751-776.

PİRİE, Madsen (1988), *Privatisation: Theory, practice*, Adam Smith Inst., .Londra.

RAMAMURTI, Ravi (1992), "Why are Developing Countries Privatising?" *Journal of International Business Studies*, Vol.23, No.2, s. 225-249.

SAVAŞ, E.(1994), *Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı*, Çeviren: Ergün Yener, Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No: 517, Ankara.

SHİRLEY, Mary ve Patrick Walsh (2000), "Public v.s Private Ownership: The Current State of the Debate", *World Bank Policy Research Working Paper*, Sayı:2420, Agustos.

SÖNMEZ, Sinan (1994), "Kriz, Devlet Müdahalesi ve Özelleştirme" Editör: Aykut Polatoğlu, *Özelleştirme Tartışmaları*, Bağlam Yayınları, Ankara.

TES – İŞ (1992), *Özelleştirme Olayı*, Ankara.

VARIAN, Hal (1992), *Microeconomic Analysis*, Norton Com, Üçüncü baskı, Londra.

VELJANOVSKI, Cento (1987), *Selling The State*, George Weidenfeld ve Nicolson Ltd., Londra.

VICKERS, John ve George Yarrow (1991), "Economic Perspective on privatisation", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, No.2, s.111-132.

WOLF, Charles (1998), *Piyasa ve Devlet*, Çev., Sedef Akgüngör - Ali Rıza karacan, Ege Üniversitesi İİBF yayınları No 1, İzmir.

YOUNG, Peter "The Lesson of Privatization" www.cipe.org

ZARAKOLU, Avni (1978), *Temel Ekonomi Sistemleri Bilgisi*, Sevinç Matbaası, Ankara.